

Staben
Forskningssamordnare Stefan Lundblad
Telefon 08-519 558 55

YTTRANDE

Datum 2009-05-15
Vår beteckn Dnr 274/09-11
Vår ref Stefan Lundblad
Ert datum 2009-02-19
Er beteckn Ku2009/241/KV
Er ref Martin Sundin

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturskapares
villkor

103 33 STOCKHOLM

Yttrande över *Kulturutredningen (SOU 2009:16)*

Inledning

Inledningsvis vill Statens maritima museer (SMM) uttrycka sin uppskattning över utredningen, uppdraget var utan tvekan mycket betydelsefullt. Dessutom är utredningens grundläggande analys till stora delar bra och lyfter fram ett flertal områden som betydelsefulla för framtidens kulturpolitik. Det breda anslag utredningen har är också bra då det ger en omfattande överblick över hela kulturområdet.

Dock bör det påpekas att de förslag som följer på analysdelen inte riktigt tar fasta på de analyser som görs. Den ökande regionaliseringen innebär förvisso att större hänsyn kan tas till de kulturella skillnader och olikheter som finns i kulturintresset på olika platser. Men den ökande centralisering som föreslås inom exempelvis kulturarvsområdet innebär ett för statiskt system där nya grupper och nätverk med nya kulturella inriktningar och intressen inte får möjlighet att bejaka och utveckla sina uttrycksformer – något som inte harmonierar med utredningens förslag på kulturpolitiska mål, enligt vilket politiken ska verka för att alla ges möjlighet att fritt utveckla sina skapande förmågor.

Sammanfattning

- SMM anser att utredningens förslag till nya mål för kulturpolitiken är bra, om väl allmänt hållna. Vi saknar dock några skrivningar om kulturarvet i den övergripande formuleringen och har därför gjort tillägget att kulturpolitiken även ska befordra bevarandet av kulturarvet för att skapa perspektiv på samtid och historia. Vidare anser vi att punktsatsen gällande kulturarvet är mycket bra men att tillägget att kulturarvet även ska *utvecklas* bör föras in för att visa kulturarvets inneboende kraft.
- SMM anser att aspektpolitiktanken är bra, men att kulturen även behöver en egen plattform. Dessutom hade vi gärna sett en diskussion om hur andra områden kommer in på kulturområdet och inte bara om hur kulturen kommer in på andra politikområden.

Staben
Forskningsamordnare Stefan Lundblad
Telefon 08-519 558 55

YTTRANDE

Datum 2009-05-15
Vår beteckn Dnr 274/09-11
Vår ref Stefan Lundblad
Ert datum 2009-02-19
Er beteckn Ku2009/241/KV
Er ref Martin Sundin

- SMM delar utredningens bedömning att kulturområdet bör bedriva ett tydligt och strategiskt internationellt arbete, gärna under samordnade former.
- SMM anser att portföljmodellen i grunden är bra under förutsättning att det skapas väl sammanhållna regioner. En ökat regionalisering främjar ett ökat regionalt ansvar för kulturen samt att kulturen kommer närmare kulturutövarna. Dock anser vi att de medel som fördelas enligt förordning 2007:1438 inte ska associeras till denna modell, eftersom risken är överhängande att kulturarv av nationell betydelse kan missgynnas.
- SMM delar utredningens bedömning om att förändringar i inkomstskattelagstiftningen bör göras för att underlätta sponsring.
- SMM är kritiska till förslaget om att inrätta en myndighet för frågor om samtid, historia och livsmiljö eftersom det skulle innebära en ökad centralisering och byråkratisering till hinder för effektivitet och flexibilitet. Vi ser det dessutom som problematiskt att lägga ansvaret för samordning av museifrågor på en myndighet som själva inte bedriver museal verksamhet och därigenom inte har sin fokus och knappast heller sin huvudkompetens inom verksamhetsområdet. Om kulturmiljöområdet ska stärkas anser vi det bättre att utgå från EU:s landskapskonvention, och skapa samordningsformer mellan exempelvis Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket och Boverket.
- SMM är tveksamma inför utredningens förslag att ändra Kulturrådets funktioner. Vi ser dock gärna att Kulturrådet får en förstärkt funktion med särskilt ansvar för övergripande statistik, utvärderingar och analys inom det museala området.
- SMM anser att förslaget om längre verksamhetskontrakt till stora delar är bra, särskilt eftersom detta skapar en längre planeringshorisont. Detta förutsätter dock att verksamhetskontrakten även kopplas till en längre budget. Vi anser även att en översyn av museernas associationsformer bör göras och att denna tydligt bör behandla den problematik som utredningen *Styra och ställa – förslag till en effektivare statsförvaltning*(SOU 2008:118) lyfter fram.

Kommentarer till de enskilda förslagen

8. Mål för kulturpolitiken

SMM anser att kulturutredningens portalparagraf i är bra, men att den utelämnar den betydelse som kulturen och kulturarvet kan spela för att ge en ökad förståelse och ett ökat engagemang kring samhällsfrågor. SMM föreslår att den istället formuleras som (tillägget är i fetstil och kursiverat):

Staben
Forskningsamordnare Stefan Lundblad
Telefon 08-519 558 55

YTTRANDE

Datum 2009-05-15
Vår beteckn Dnr 274/09-11
Vår ref Stefan Lundblad
Ert datum 2009-02-19
Er beteckn Ku2009/241/KV
Er ref Martin Sundin

Den nationella kulturpolitiken ska, med utgångspunkt i demokrati och yttrandefrihet, bidra till samhällets utveckling genom att främja öppna gemenskaper och arenor som är tillgängliga för var och en. Den ska **befordra möjligheterna att förvalta kulturarvet för att skapa perspektiv på samtid och historia**, möjliggöra kommunikation mellan olika individer och grupper, skapa förutsättningar för kulturupplevelser och bildning samt verka för att alla ges möjlighet att fritt utveckla sina skapande förmågor.

SMM anser dock att de underliggande strecksatserna fungerar som supplement, framförallt uppskattar SMM kompletteringen "tolkas" som är gjort i strecksatsen om kulturarvet. Emellertid anser SMM att ytterligare ett tillägg bör göras till denna strecksats för att visa att kulturarvet kan fungera som motor för andra samhällsområden och ha en framtidssyftande kraft. Vi föreslår således att strecksatsen formuleras som (med tillägget i fetstil och kursiverat):

- att kulturarvet bevaras, brukas, tolkas och **utvecklas**

10. Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden

SMM anser att grundtanken med kulturpolitiken som aspektpolitik är bra. Redan i dagsläget arbetar SMM med att se hur vår verksamhet kan gynna och hjälpa till att utveckla andra verksamheter utanför kulturområdet – här kan exempelvis SMM:s engagemang i det framtida science centret "Oceanum" i Skärhamn och i Vaxholms Fästnings Museum ses som intressanta exempel där kulturarvssektorn samverkar med andra samhällssektorer, näringsliv och ideella krafter. Sunnadalsprojektet vid Marinmuseum och "Alla ombord" -projektet vid Vasamuseet är andra exempel på samverkan med samhällssektorer inom skol- och hälsoområdet där kulturarvet spelar roll.

För att fungera som en del i andra politikområden och inte riskera att bli marginaliserade krävs emellertid att kulturen också har en stark egen plattform att arbeta utifrån. Det hade dessutom varit intressant att även se en analys och en diskussion om hur andra politikområden tar ett vidgat ansvar för kulturen och inte enbart om hur kulturen ska lyftas in på andra arenor.

11. EU-samarbete och internationella frågor

SMM delar uppfattningen om att kulturområdet bör bedriva ett tydligt och strategiskt arbete internationellt för att främja kultursamarbeten och kunskapsutbyten. Men vi ser även att ökad internationalisering är viktigt för verksamhetsutveckling, strategisk påverkan och profilering.

SMM har sedan flera år satsat på att öka medvetenheten om vår omvärld och utveckla de internationella kontakterna inom alla delar av vår verksamhet. Under våren utarbetar vi en internationell strategi med syfte att klargöra hur det internationella arbetet ska bedrivas internt och ge underlag för prioriteringar. Men det kan vara svårt för ett enskilt museum att ha nationell eller internationell överblick varför vi ser att det finns ett stort behov av nationell samordning och stöd inom området.

YTTRANDE

Datum 2009-05-15
Vår beteckn Dnr 274/09-11
Vår ref Stefan Lundblad
Ert datum 2009-02-19
Er beteckn Ku2009/241/KV
Er ref Martin Sundin

12. Ökat samspel mellan stat landsting och kommun - portföljmodellen

I grunden ställer sig SMM positiva till portföljmodellen. Emellertid ser vi det som helt och hållet avgörande huruvida det skapas väl sammanhållna regioner som kan fungera som motparter till staten i en förhandlingssituation.

SMM ser också att en av de uppenbara riskerna med fördelning av medel enligt portföljmodellen är att den sektorsövergripande överblicken försvagas och att den unika expertkompetens som finns vid museerna inte utnyttjas. SMM är i linje med detta också negativa till förslaget i kapitel 12.5.1 om att de medel som fördelas till de försvarshistoriska museerna enligt förordning 2007:1438 ska associeras till portföljmodellen.

Medlen ska enligt gällande förordning fördelas till verksamheter som regeringen, på förslag av SMM och Statens försvarshistoriska museer, har förklarat berättigade till sådant stöd – i dagsläget bl.a. Aspöberg i Karlskrona, Hemsö fästning i Härnösand och Vaxholms fästning i Stockholm.

SMM har i fördelningen av dessa medel uppdraget att bevara det *nationella* försvarshistoriska kulturarvet, där urvalet av objekt/anläggningar bygger på kriterierna nationell unicitet, bevarandenivå och kulturhistorisk betydelse. Medlen kan således svårligen fördelas enligt ett förhandlingsförfarande på regional nivå, då urvalet av objekt bygger på *nationella* överväganden.

En av grundtankarna i denna fördelning är också att objekt/anläggningar som behöver extra medel för att genomföra betydelsefulla bevarande- eller utvecklingsprojekt under ett visst år ska kunna ansöka om och erhålla stöd. En av riskerna med fördelning av medel enligt portföljmodellen, som också framhålls i kulturutredningens kapitel 12.5.1 sidan 283, är risken för att stat, landsting och kommuner läser in resurserna i överenskommelser som blir alltför statiska.

Om detta förhållande skulle uppstå gällande de medel som fördelas enligt 2007:1438, är risken uppenbar att objekt/anläggningar skulle få svårt att erhålla nödvändiga medel för att genomföra särskilda satsningar för att exempelvis komma tillrätta med olika sorters bevarandeproblematik. Därigenom skulle nationellt unika och betydelsefulla objekt/anläggningar som tillhör vårt nationella kulturhistoriska arv riskera att förgås.

Om någon förändring ska göras gällande dessa medel föreslår SMM istället att Riksantikvarieämbetet, som redan i dagsläget har det övergripande ansvaret för kulturmiljövård, övertar förvaltningen av medlen.

13. Centralt fördelat stöd, konstnärers villkor och enskild finansiering av kulturverksamhet

SMM stödjer kulturutredningens bedömning i kapitel 13.8 att en förändring av befintliga regler i inkomstskattelagen bör göras för att underlätta sponsring, och även i utredningens bedömning i att det bör eftersträvas förbättrade möjligheter för kulturverksamheter att få råd och stöd från skatteverket gällande skattefrågor.

YTTRANDE

Datum 2009-05-15
Vår beteckn Dnr 274/09-11
Vår ref Stefan Lundblad
Ert datum 2009-02-19
Er beteckn Ku2009/241/KV
Er ref Martin Sundin

16. En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

SMM delar utredningens bedömning att kulturområdets möjligheter till deltagande och genomslag i samhällsprocesser bör öka.

Dock ställer sig SMM tvivlande till förslaget om att inrätta en ny myndighet med ansvar för frågor om samtid, historia och livsmiljö. Grundtanken med denna myndighet är enligt utredningen att foga samman kulturmiljöverksamhet och estetisk och konstnärlig verksamhet till ett bredare perspektiv som ska omfatta ett samlat kulturpolitiskt tänkande. Genom detta menar utredningen att kulturarvs/kulturmiljöområdet väl skulle passa in i aspektpolitiktanken.

Problemen med en sådan myndighet är flera. Till en början skulle detta innebära en ökad centralisering av kulturarvsområdet, något som rimmar illa med utredningens grundanalys och tanke om att medborgarna lättare ska kunna påverka/ta del av kulturen. Den politiska styrningen av de olika museimyndigheterna skulle istället hamna längre från brukarna/besökarna.

Dessutom innebär en ytterligare myndighetsnivå att informationsutbyte, uppföljningar och regleringar mellan museimyndigheterna och regeringen skulle ta omvägen genom ytterligare en instans, med följden att byråkratiseringen skulle öka och effektiviseringen minska.

Därutöver ser SMM det som problematiskt att den övergripande myndigheten som skulle ansvara för och förvalta det museala området inte själva bedriver museiverksamhet. Kunskap och förståelse för verksamheten inom ett område är färskvara som ständigt behöver förnyas – något som är problematiskt om man själv inte bedriver den aktuella verksamheten och ständigt arbetar praktiskt med dessa frågor.

Om kulturmiljöområdet dessutom ska stärkas utifrån aspektpolitiktanken, är det inte de konstnärliga eller estetiska disciplinerna som kulturmiljöområdet bör sammanfogas med. Utifrån hur dagens, och även framtidens, arbetssätt ser ut gör SMM bedömningen att om någon sammanslagning skulle ske ligger snarare Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket och Boverket närmare till hands – framförallt om man har EU:s landskapsbegrepp/konvention i åtanke. Då skulle en stark kulturmiljö- och miljömyndighet kunna skapas.

Vad gäller SMM:s vidare tankar om museisamordning se SMM:s yttrande över betänkandet *Kraftsamling – museisamverkan ger resultat* (SOU 2009:15).

18. En ny roll för kulturrådet

SMM ställer sig tveksamma till utredningens förslag till förändrade funktioner för Kulturrådet. Vi ser hellre att man tar till vara de möjligheter som finns att vidareutveckla den kompetens som finns inom rådet, framförallt om man kan ta in experter på tillfällig basis från exempelvis museisektorn för att diskutera och analysera någon särskild fråga inom museiområdet. Rådet skulle således kunna ha ett överordnat ansvar för exempelvis övergripande statistik, utvärderingar och analys.

YTTRANDE

Datum 2009-05-15
Vår beteckn Dnr 274/09-11
Vår ref Stefan Lundblad
Ert datum 2009-02-19
Er beteckn Ku2009/241/KV
Er ref Martin Sundin

Staben
Forskningsamordnare Stefan Lundblad
Telefon 08-519 558 55

19. Kulturinstitutionerna

SMM anser att förslaget om fleråriga verksamhetskontrakt är bra, emellertid förutsätter detta en nära och kontinuerlig kontakt med kulturdepartementet.

Till denna fråga om längre verksamhetskontrakt måste även budgetfrågan kopplas. Att skapa en längre planeringshorisont för verksamheten blir en tämligen uddlös åtgärd om inte budgeten även följer längre cykler. I kapitel 12.4 framhålls att de regionala kulturinstitutionerna bör få en längre planeringshorisont, och att en mer långsiktig bidragsmodell än den nuvarande för att skapa fördelar gällande planering, uppföljning, utvärdering och analys av verksamheten. Denna tanke anser SMM även bör tillämpas på det statliga området och då kopplat just till de längre verksamhetskontrakt som utredningen beskriver.

Inom ramen för dessa längre verksamhetskontrakt och längre budgetcykler ligger även frågan om museimyndigheternas associationsformer. Som utredningen påpekar finns det i dagsläget en rad olika associationsformer för de statliga museerna. Längre verksamhetskontrakt kräver att en genomlysning av dessa associationsformer görs och att nya alternativ utreds – en möjlighet kan vara just det som autonomiutredningen föreslår för universiteten och som kulturutredningen lyfter fram.

Inom ramen för en sådan utredning bör också frågan som utredningen *Styra och ställa – förslag till en effektivare statsförvaltning* (SOU 2008:118) aktualiserar tas i beaktande. Enligt förvaltningsutredningen ska statliga myndigheter inte bedriva verksamhet som privata aktörer kan ägna sig åt.

För museerna ställer detta till ett problem då följderna av ett sådant förslag bl.a. är att dagens museibutiker inte kan bedrivas i museal regi. Butikerna är en mycket viktig del av dagens museiverksamhet eftersom det i dessa finns möjligheter att sprida bildning och information om kulturarvet även efter besökaren lämnat museet.

Denna problematik bör belysas och tas i beaktande då en eventuell utredning och museiinstitutionernas associationsformer görs.

Beslut i detta ärende har fattats av överintendent Robert Olsson efter föredragning av forskningsamordnare Stefan Lundblad.

Robert Olsson
Överintendent

Stefan Lundblad
Forskningsamordnare

Remissinstans: Statens Maritima museer

Uppgiftslämnare: Forskningsamordnare Stefan Lundblad

Synpunkter på vissa förslag och bedömningar i Kulturutredningens betänkande (SOU 2009:16)

Synpunkter på förslagen till nya kulturpolitiska mål samt på övriga förslag och bedömningar i betänkandet som inte listas nedan, lämnas i särskilt dokument.

Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen

1. En ny modell för samspelet mellan stat, landsting och kommun i kulturpolitiska frågor bör genomföras. (Kapitel 12)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: (Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)

Se kommentarer i dokumentet yttrande över *Kulturutredningen* (SOU 2009:16)

2. Vissa statliga medel som i dag fördelas av Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Nämnden för hemslöjdsfrågor samt Riksteatern föreslås omfattas av modellen. (Kapitel 12)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: (Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)

Se kommentarer i dokumentet Yttrande över *Kulturutredningen* (SOU 2009:16)

Centralt fördelade stöd, konstnärernas villkor och enskild finansiering av kulturverksamhet

3. Teater-, Dans- och Musikallianserna bör slås samman till en gemensam scenkonstallians. (Avsnitt 13.1.1)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: (Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)

4. Det statliga litteraturstödet, liksom stödet till kulturtidskrifter, bör ingå som en del i ett allmänt stöd för kulturpolitiska insatser inom hela litteratur- och biblioteksområdet. (Avsnitt 13.2.1)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: (Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)

5. Vid bedömningen av ansökningar för litteraturstöd ska hänsyn tas till – förutom kvalitet – utgivarens ekonomiska förutsättningar i det enskilda fallet. (Avsnitt 13.2.1)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*

6. Det statliga fonogramstödet bör ingå i ett allmänt stöd för kulturpolitiska insatser inom hela musikområdet. (Avsnitt 13.2.2)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*

En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk

7. Riksarkivet och landsarkiven bör läggas samman till en myndighet som får i uppdrag att svara för den nationella överblicken på arkivområdet. (Kapitel 15)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*

8. Kungl. biblioteket bör ges i uppdrag att svara för den nationella överblicken på biblioteksområdet. (Kapitel 15)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*

9. En samlad myndighet för arkiv och bibliotek bör inrättas genom att Kungl. biblioteket och Riksarkivet (med landsarkiven) slås samman. (Kapitel 15)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*

En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

10. Riksantikvarieämbetet, Riksställningar, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Statens konstråd och Arkitekturmuseet bör läggas samman till en myndighet. (Kapitel 16)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*

Se kommentarer i dokumentet Yttrande över *Kulturutredningen* (SOU 2009:16)

En sfär för frågor om konstarterna

11. En ny myndighet för konstarterna skapas genom att viss verksamhet inom Statens kulturråd, hela Konstnärsnämnden med Bildkonstnärnsfonden samt Sveriges Författarfond och viss verksamhet inom Stiftelsen Svenska Rikskonserter läggs samman. (Kapitel 17)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: (Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)

En ny roll för Kulturrådet

12. Statens kulturråd bör ges ett ändrat uppdrag som innebär ett ansvar för följande uppgifter:

- leda och samordna statens överläggningar med landstingen och kommunerna om fördelning och villkor för statligt stöd till regional kulturverksamhet,
- göra samlade bedömningar, uppföljningar och utvärderingar av kulturpolitiken till underlag för regeringen,
- samordna och svara för vissa övriga kulturpolitiska uppgifter. (Kapitel 18)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: (Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)

Se kommentarer i dokumentet Yttrande över *Kulturutredningen* (SOU 2009:16)

13. Uppgiften att ansvara för statens centralt fördelade bidrag bör ges till en ny myndighet för konstarterna. (Kapitel 18)

Tillstyrks i huvudsak Avstyrks i huvudsak Annan synpunkt

Kommentar/motivering: *(Lämnas här, alternativt görs hänvisning till bilagt dokument)*